

Asia: VN/27452/2020

Viranomaisten ja julkista tehtävää hoitavien kokemukset julkisuuslain toimivuuteen ja julkisuusperiaatteen toteuttamiseen liittyen

Lausunnonantajan lausunto

1. Toteutuuko julkisuusperiaate asiamukaisella tavalla? Jos ei, niin mitkä ovat nähdäksenne toteutumisen keskeisimmät esteet?

Toteutuu pääsääntöisesti. Isossa sosiaali- ja terveydenhuollon kuntayhtymässä ongelmana on se, etteivät kaikki työntekijät tietenkään tunne julkisuuslakia tai julkisuusperiaatetta riittävän hyvin. Sosiaali- ja terveydenhuollon asiakas- ja potilastietojen salassapito saattaa vaikuttaa siihen, että muidenkin asiakirjojen oletetaan lähtökohtaisesti olevan salassa pidettäviä, vaikka pääsääntönä on niiden julkisuus. Käytännössä asiakirjoja salattaisiin ilman, että arvioidaan, löytyykö salassapidolle julkisuuslain mukaista perustetta.

2. Liittyykö julkisuuslain säännösten käytännön toimivuuteen (esim. asiakirjan käsite, asiakirjan julkiseksi tulemisen ajankohta) haasteita? Jos liittyy, niin kuvatkaa tarkemmin millaisia?

Kyllä liittyy. On vaikea arvioida esimerkiksi sitä, milloin kyseessä on yksittäiselle viranhaltijalle tullut kansalaisen sähköposti ja milloin julkisuuslain tarkoittama asiakirja. Sopimusten julkisuus, lausuntojen julkisuus keskeneräisissä asioissa ja erilaisten valmisteluasiakirjojen julkisuus herättävät kysymyksiä. Toisinaan on vaikea päättää, milloin asiakirja tulee julkiseksi ja onko olemassa vielä perustetta pitää asiakirjaa salaisena.

3. Oletteko havainneet julkisuuslain yksittäisissä säännöksissä tai rakenteessa epäselvyyttä tai tulkinnanvaraisuutta, jotka vaikeuttavat olennaisesti säännösten soveltamista? Nimetkää ongelmia aiheuttavat lainkohdat ja kuvatkaa havaintoa tarkemmin.

Yksittäinen viranhaltija voi ilmoittaa, että pyydettyä tietoa ei anneta, mutta kuka on kuntayhtymässä se 14 § 3 momentissa mainittu viranomainen, joka voi ratkaista asian?

Voidaanko 24 § 1 momentin 6 kohtaa laventaa koskemaan myös muita kanteluja vastaavia asioita, kuten esim. Avin oma-aloitteisesti tutkittavaksi ottamaa asiaa ja siihen liittyviä asiakirjoja?

Jos asiakirjaa ei anneta asianosaiselle 11 § 2 momentin 1 kohdan eli lapsen edun tai erittäin tärkeän yksityisen edun vuoksi, voidaanko päätös tehdä muun hallintoasian yhteydessä esimerkiksi lastensuojelussa yhteydenpidon rajoittamispäätöksen yhteydessä vai vaatiiko aina erikseen julkisuuslain mukaisen päätöksen?

4. Ovatko digitalisaatio, muuttuneet tiedonkäsittelytavat tai muut muutoksettoimintaympäristössä aiheuttaneet haasteita julkisuuslain soveltamisessa tai julkisuusperiaatteen toteutumisessa? Jos ovat, niin kuvatkaa näitä muutoksia ja sitä, miten ne vaikuttavat lain soveltamiseen?

Välillä luullaan virheellisesti, että asiakirjan julkisuus tarkoittaa automaattisesti sitä, että asiakirja julkaistaisiin yleisessä tietoverkossa.

Haasteellista on rajanveto siihen, mitä kuntayhtymän tulee julkaista yleisessä tietoverkossa ja mitä ei.

5. Liittyykö julkisuuslain ja henkilötietojen suoja koskevien sekä niitä yhteensovittavien (JulKL 16.3 §) säännösten tulkittamiseen mielestänne haasteita? Jos liittyy, niin kuvatkaa kokemaanne epäselvyyttä tai epäkohtaa mahdollisimman tarkasti.

Asiakas- ja potilastietojen salassapitoa koskevat pykälät, EU:n tietosuojasetuksen mukaiset rekisteröidyn oikeudet ja julkisuuslaki ovat välillä vaikeasti keskenään tulkittavissa. Asiakkaat voivat pyytää tietojaan monen eri säädöksen perusteella ja päätösten tekeminen erilaisiin pyyntöihin on isossa organisaatiossa vaikeasti hallittava kokonaisuus.

Tulkintaa vaikeuttavat erilaiset ristiriitaisuudet säädöksissä, esim. potilaan asemasta ja oikeuksista annetun lain 5 §:n mukaan potilaan oikeudesta tietojen saantiin on kyseisen lain ja EU:n tietosuojasetuksen lisäksi voimassa, mitä siitä säädetään viranomaisten toiminnan julkisuudesta annetun lain 11 ja 12 §:ssä.

Julkisuuslain ja alaikäisen kieltämis-oikeuden suhde (laki sosiaalihuollon asiakkaan asemasta ja oikeuksista 11 § 3 mom. ja laki potilaan asemasta ja oikeuksista 9 § 2 mom.). Päätös salassapidosta tehdään julkisuuslain 11 §:n perusteella lapsen etuun tai erityisen tärkeään yksityiseen etuun vedoten, vaikka tosiasiallinen syy on se, että lapsi on kieltänyt tietojen antamisen huoltajalleen. Kielto-oikeuden voisi lisätä julkisuuslakiin yhdeksi salassapitoperusteeksi, jos asiakirjojen ja potilas- ja asiakastietojen salassapidosta aiotaan säätää jatkossakin useissa eri laeissa.

Julkisuuslain 24 § 1 momentin 32 kohtaa on käytettävä välillä asiakirjan tai sen osan salaamisperusteena, jos asiakirja selvästi sisältää sellaisia yksityishenkilön yksityiselämään liittyviä henkilökohtaisia tietoja, joita ei voida pyytäjälle antaa, vaikka kyseessä ei välttämättä ole lainkohdan sanamuodon mukainen peruste.

6. Oletteko havainneet tiedon pyytäjien oikeusturvaan tai noudatettaviin menettelysäännöksiin liittyviä epäkohtia? Kuvatkaa tarkemmin millaisia?

Julkisuuslain mukaiseen tietopyyntöön on vastattava viimeistään kahden viikon kuluessa ja rekisteröidyn tekemään pyyntöön kuukauden kuluessa. Pyytäjän oikeudet riippuvat siis siitä, mihin säädökseen hän osaa pyynnössään vedota tai miten viranomaisen pyynnön tulkitsee.

7. Minkälaisia toimia organisaationne jokapäiväisessä työssä on tehty julkisuusperiaatteen tehokkaan toteutumisen varmistamiseksi?

Lakimiehiltä voi pyytää apua epäselvissä tilanteissa. Henkilökuntaa on koulutettu asiasta ja organisaatiossa on laadittu tietopyyntölomakkeet.

8. Koetteko, että julkisuusperiaatteen toteuttaminen ja julkisuuslain toimeenpano on resursoitu organisaatiossanne riittävällä tavalla? Onko organisaatiossanne riittävä ja ajantasainen osaaminen lain soveltamisesta?

Hallinnossa on riittävä osaaminen, mutta ison organisaation eri yksiköissä ei välttämättä ole.

9. Mitkä ovat julkisuuslain kiireisimmät muutostarpeet? Mainitkaa enintään kolme tärkeintä.

Julkisuuslakia tulisi soveltaa myös julkisomisteisiin yhtiöihin.

Ristiin viittaukset EU:n tietosuoja-asetuksen, julkisuuslain ja erityislainsäädännön väliltä pitäisi saada poistettua ja asiakirjan luovuttamisesta ja salassapidosta säädettäisiin vain yhdessä laissa.

24 §:ään olisi lisättävä selvä kohta, jonka perusteella voitaisiin salata asiakirja, joka sisältää henkilötietoja, joiden paljastuminen ulkopuolisille loukkaisi henkilön yksityisyyden suojaa tai aiheuttaisi riskin liittyen luonnollisten henkilöiden oikeuksiin ja vapauksiin (vrt. EU:n tietosuoja-asetus 33 artikla)

10. Muut mahdolliset kommentit ja toiveet, joita haluatte välittää työryhmälle julkisuuslain ajantasaistamistyössä huomioon otettavaksi.

-

Kähkönen Mari
Etelä-Karjalan sosiaali- ja terveystyöryhmä